

<https://www.biodiversitylibrary.org/>

Svensk botanisk tidskrift.

Stockholm [etc.] :Svenska botaniska föreningen [etc.],1907-
<https://www.biodiversitylibrary.org/bibliography/79156>

bd.4 (1910): <https://www.biodiversitylibrary.org/item/52271>

Page(s): Text, Page 168, Page 169, Page 170, Page 171, Page 172,
Page 173

Holding Institution: New York Botanical Garden, LuEsther T. Mertz
Library

Sponsored by: The LuEsther T Mertz Library, the New York Botanical
Garden

This page intentionally left blank.

JUAN FERNANDEZ-ÖARNAS SANDELTRÄD.

AF

CARL SKOTTSBERG.

Den äldsta uppgiften¹ om förekomsten af sandelträd på Juan-Fernandez-öarna härleder sig från den berömde sjöfararen JAQUES L'HEREMITE, Kap Hoorns upptäckare. År 1624 besökte han Masatierra, den af de båda till Juan Fernandez-gruppen hörande öarna, som ligger närmare Sydamerika, och han berättar, att sandelträd växte i stor myckenhet därstädes. Allt är ju relativt, och sannolikt är, att detta omdöme visst icke gällt hela ön, utan att trädet hållit sig till urskogsfläckarna, hvilka endast täcka begränsade ytor; rätt betydande områden äro skoglösa. En mycket bekant missionär, padre ROSALES, besökte år 1664 samma ö och berättar med anledning däraf, att fartyg brukade angöra öarna och föra sandelträ därifrån till Perú, där veden på grund af sin vackert röda färg och sin egendomliga, starkt aromatiska doft var mycket uppskattad för tillverkning af »cosas curiosas», väl närmast små helgonbilder, relikaskar, radbandskulor eller dylikt. Det är därför föga ägnadt att väcka förvåning, att trädet i fråga snart blef ganska sällsynt. Man måste betänka, hur små öarna äro: Masatierra mäter 95, Masafuera 85 kvkm. Men man torde äfven ha rätt att antaga, att trädet endast sparsamt och kanske blott under gynnsamma år satte frukt. En annan fara för dess bestånd låg troligen i de otaliga getter, som svärmade omkring på öarna; de första landsattes väl af upptäckaren, JUAN FERNANDEZ. Det är ju möjligt, att de unga plantorna genom betning blefvo illa åtgångna

¹ Den, som tilläfsventyrs intresserar sig för utförligare detaljer, hänvisas till F. JOHOW, Estudios sobre la flora de las islas de Juan Fernandez. Santiago 1896.

ehuru väl ingen bestämdt kan säga, om så var fallet. Huru som helst, redan år 1740 måste trädet ha varit mycket sparsamt, ty nämnda år låg den bekante sjöfararen och -röfvaren, sedermera lord ANSON en längre tid vid Masatierra med sin eskader, och han nämner intet om sandelträdet, lika litet som en spansk expedition, hvilken året efter besökte platsen.

I abbé MOLINAS år 1782 utgifna arbete om Chile nämnes sandelträdet, men det är troligt, att författaren ej själf gjort några iakttagelser öfver detsamma, utan endast byggt på padre ROSALES' uppgifter, ty han upprepar dennes misstag, att det skulle finnas tre olika slag af det eftersökta trädet.

År 1792 upprättades en officiell förteckning öfver nyttiga träd och buskar i Chile, afsedd att jämte tillhörande profver insändas till spanska hofvet. I denna lista figurerar sandelträdet med anmärkningen: »numera finns endast mycket litet på ön.»

Det är alltså tydligt, att trädets existens redan vid slutet af 1700-talet var starkt hotad. Under det följande århundradet besöktes öarna upprepade gånger af vetenskapligt intresserade resande, äfven botanister, t. ex. BERTERO, DOWNTON, CUMING, MOSELEY o. s. v., men ingen enda af dem medförde material af något sandelträd.

Oaktadt sålunda ingen vetenskapsman fått tillfälle att ens afgöra, huruvida man hade att göra med en *Santalum*-art, upptog GAY växten i sin flora (*Historia física y política de Chile; Botánica*, 1841) under namnet *Santalum album* L., väl utan någon som helst grundad anledning. Han säger där, att trädet fordom varit allmänt, men att alla exemplar gingo under på ett enda år. Hvarifrån GAY fått denna uppgift, är obekant; den är naturligtvis oriktig.

Äfven om man antog, att det verkligen var det hvita sandelträdet, som förekom på Juan Fernandez, var ju lokalen för denna från Ostindien kända art så intressant, att man skulle särskildt anstränga sig för att kunna verifiera GAYS påstående. GERMAIN och R. A. PHILIPPI från Santiago-museet sökte ifrigt, men förgäfves, och man började nu tro, att utrotningen varit fullständig. Gång efter annan doko dock rykten upp, att växten återfunnits lefvande. Ombord på ett chilenskt örlogsfartyg köpte man år 1868 ett parti ved från innebyggarna på Masatierra, och däribland befann sig äfven ett stycke sandelträ, enligt uppgift färskt. Detta är emellertid ej så lätt att afgöra, ty veden är utomordentligt resistent och kan ligga i årtionden, ja århundraden utan att förändra sig eller ens förlora sin doft. Det var nämligen ej ovanligt att i dalklyftornas djup

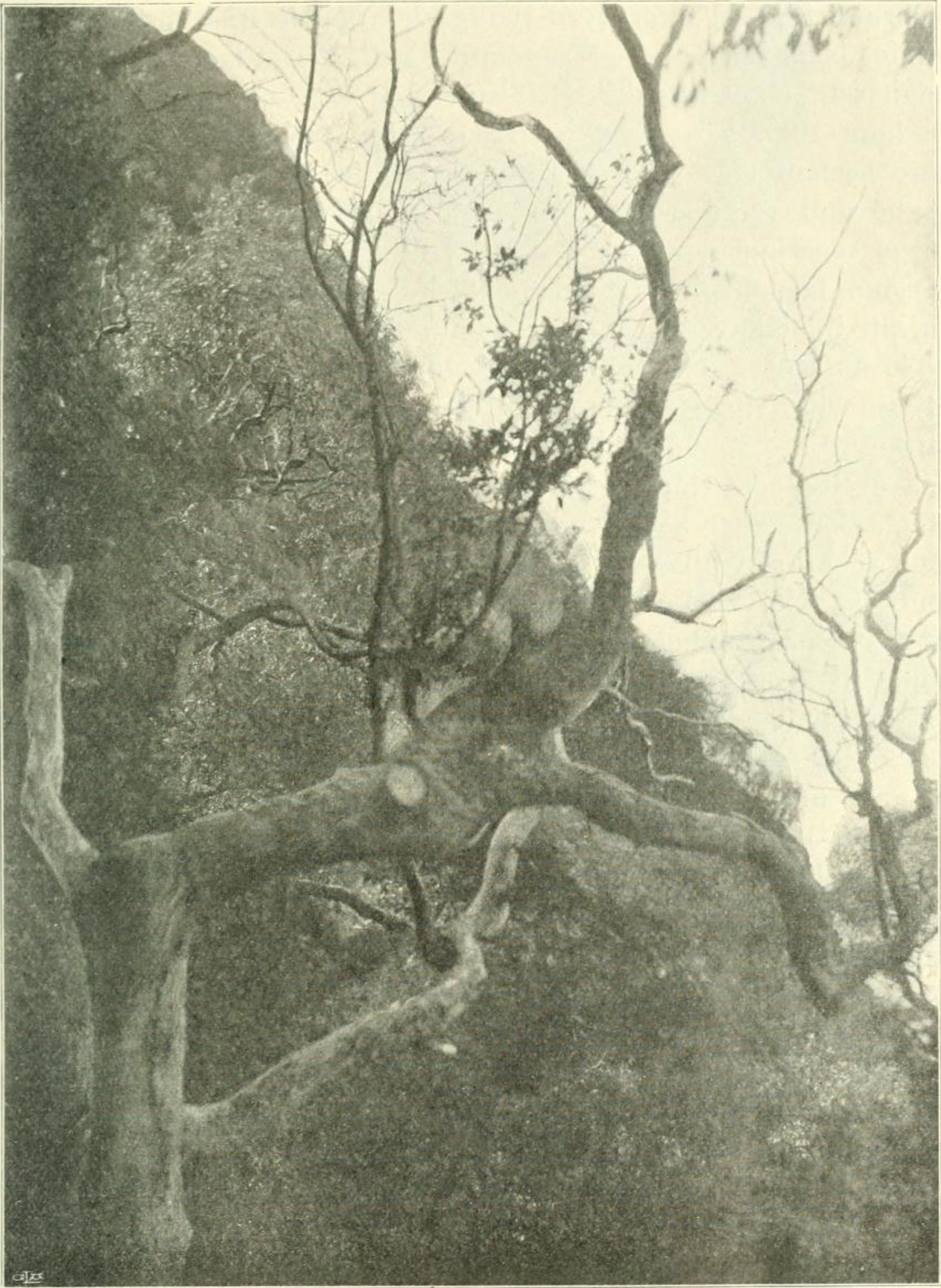

Fig. 1. Das letzte Exemplar des *Santalum fernandezianum* F. Phil. Juan Fernandez-Inseln, Masatierra, Puerto Ingles. C. SKOTTSBERG foto $\frac{25}{8}$ 1908.

finna större eller mindre stycken, halft eller helt täckta af jord och affall från den omgifvande växtligheten; dessa »halft fossila» (såsom de brukat kallas) bitar voro tydliga kvarlevor från en tid, då man kunde lasta fartyg med sandelträ, och den tiden ligger, som vi redan sett, långt tillbaka. Ett stycke af den ofvannämnda stamdelen kom till Museo Nacional i Santiago. Någon tid därefter, närmare bestämdt år 1872, berättades det, att en chilensk matros fällt ett lefvande träd, och detta väckte så mycket uppseende, att chilenska regeringen sände ut R. A. PHILIPPIS assistent, E. REED, för att söka igenom ön, men denne återvände tomhändt och öfvertygad om, att intet lefvande exemplar fanns kvar.

Tio år senare dök ryktet ånyo upp; bl. a. skulle en matros, som satt sig att hvila i skogen nära den plats, som benämnes »Robinsons utkik», ha känt doften af sandelträ och i närheten funnit ett litet exemplar. Härvid är emellertid att märka, att det växande trädets bark eller blad icke sprida någon doft, hvarför matrosen i fråga säkerligen misstagit sig. Berättelsen om att ett fynd ungefär samtidigt gjorts i Puerto Ingles var däremot, såsom vi strax skola se, troligen grundad på faktiska förhållanden, ehuru det ännu dröjde flera år, innan man fick visshet härom.

I sin monografiska framställning af Juan Fernandez-öarnas flora 1884 anför HEMSLEY (Challenger Report) *Santalum* sp.? och anmärker, att man ej hade rättighet att ens taga för gifvet, att sandelträdet på Juan Fernandez tillhörde nämnda släkte. Dettas utbredning i öfrigt var ju knappast ägnad att stärka ett dylikt antagande. Emellertid hade redan en tysk botaniker, G. KRAUS, mikroskopiskt undersökt veden och kommit till det resultatet, att säkerligen en *Santalum*-art förelåg (Naturf. Ges. zu Halle 1882), något som synes ha undgått HEMSLEY.

Slutligen kom lösningen på gåtan. Af öarnas arrendator fick F. PHILIPPI sig tillsända ett par kvistar med unga knoppar år 1888 och han kunde nu beskrifva växten. Arten var ny och erhöll namnet *S. fernandezianum* (Anales del Mus. Nac. Santiago, 1892). Ett rätt egendomligt fall, att en art blir beskrifven strax innan den gör sin sortie ur de lefvande växternas antal! Ty efter allt att döma kommo kvistarna från det sista trädet. Det kan man kalla ett originalexemplar.

Fullständigt känd var växten härmed dock icke. Hvarken blommor eller frukter voro beskrifna. Då JOHNOW 1891 kom till Juan Fernandez, började han naturligtvis söka efter sandelträdet. Han

Fig. 2. *Santalum fernandezianum* F. Phil. Nach Herbarexemplar $\frac{1}{2}$.
O. JUEL & C. SKOTTSBERG foto.

genomströfvade ön i alla riktningar, han utlofvade en belöning åt den, som kunde ge honom någon upplysning. Slutligen meddelade en kolonist, att han i dalen innanför Puerto Ingles funnit ett exemplar, och i sällskap besökte de platsen. Sannolikt kände mannen till trädet förut och yppade sin hemlighet först då han förstod, att man kunde förtjäna på saken. Enligt JOHOWS öfvertygelse var detta det sista exemplaret på Masatierra. Från Masafuera är intet lefvande exemplar känt, men väl äro bitar af stammar och grenar funna i mer än en klyfta, hvarom för öfrigt deras namn bära vittne (Quebrada del sándalo, Q. del sandalito). I sitt ofvan anförda arbete beskref JOHOW trädet, äfven blommorna. Frukter fick han ej se, emedan det året inga utbildades. Några frön kunde JOHOW alltså icke få, och försök med sticklingar misslyckades.

Då jag i augusti 1908 kom till Juan Fernandez, var jag naturligtvis nyfiken att få veta, om trädet ännu fanns kvar, och om kanhända något nytt exemplar under de förflutna åren blifvit funnet. Den senare frågan kunde innebyggarna strax besvara nekande; beträffande den förra vände jag mig till upptäckaren, som ännu lefde och som endast för sin son yppat, hvar det dyrbara trädet växte. De hade på ett par år icke besökt platsen och dess bättre icke gjort något attentat mot växten — de väntade helt enkelt på, att den skulle dö, hvarefter de skulle kunna göra sig en god förtjänst. För öfrigt tycktes de ha ett slags affektion för sitt träd, och det var först sedan jag lyckats öfvertyga dem om mitt rent vetenskapliga intresse som jag kunde förmå sonen att bli min vägvisare för en tur till Puerto Ingles. Det var den 25 augusti. Vi stego brant uppför dalens västsida, klättrade utefter sluttningen, som var så skarp, att det endast med tillhjälp af träden lyckades, och nådde i en urskogsfylld klyfta vårt mål. Ty där stod verkligen det gamla sandelträdet kvar. Den omgifvande vegetationen var den typiska Masatierra-skogen med *Myrceugenia fernandeziana*, *Fagara mayu*, *Drimys Winteri* var. *confertifolia* och *Psychotria pyrifolia* som viktigaste träd. Jag ville naturligtvis gärna taga en fotografi af trädet, men det visade sig svårt; på grund af vegetationens täthet var det ej möjligt att få in hela trädet på plåten. Markens utomordentligt starka lutning underlättade ej heller saken; andra svårigheter voro den dåliga belysningen och vinden. Bilden blef därför ingalunda förstklassig, men jag har dock velat reproducera den.

Säkerligen är det ett gammalt träd. Om flera förekommit i närheten, så äro i hvarje fall alla spår efter dem längesedan bortsopade.

Dess höjd kan uppskattas till 9 meter; till 21 dm. är stammen ogrenad; ofvanför denna punkt utgå fyra grofva grenar. Hufvudstammen är jämntjock och har en diameter af c:a 35 cm., den gröfsta grenen mäter 16 cm. Endast en af de fyra grenarna visar ännu tecken till lif, den har nämligen en enda liten, grönskande kvist. Barken, som mycket lätt faller af, är mörkt gråbrun (som yngre ljusare) och förklyftad i rektangulära stycken. Bladen äro mörkgröna och mattglänsande på öfversidan samt af fast konsistens. De kvarsitta mer än en vegetationsperiod. Vid mitt besök funnos inga blommor. Flera af de döda grenarna äro afsågade.

Kan nu intet göras för att rädda denna egendomliga växt? Näppligen, om ej någon person kan slå sig ned på ön och hålla vakt om den, för att se, om den sätter frukt, och göra nya försök att föröka den genom sticklingar. Hvarken min följeslagare eller hans fader hade någonsin sett den bära frukter. Och beträffande möjligheten af en förökning på vegetativ väg, måste anmärkas, att arterna af sl. *Santalum* äro halfparasiter. De fordra för sin utveckling att deras rötter kunna komma i förbindelse med rötterna af någon annan växt. Visserligen tror JOHOW, att så icke är fallet med vår art, men jag kan icke inse, att han förebragt tillräckliga bevis för sin åsikt; det vore ju märkvärdigt om ett undantag skulle föreligga.

Kanske är, då detta skrives, den sista grenen redan död. Den kan i hvarje fall ej ha lång tid att lefva, och på Juan Fernandez är då sandelträdetets saga all. Jag har redan haft tillfälle att påpeka det egendomliga i förekomsten af en *Santalum*, ett släkte som är alldeles främmande för Sydamerikas flora, på Juan Fernandez. Ett diskuterande af dessa öars underbara flora och dess härkomst, sådan jag tänker mig densamma, ligger dock utanför ramen af denna lilla uppsats. Till den frågan måste jag återkomma i ett annat sammanhang.